חג הפסח

א. הא לחמא עניא . . לשנה הבאה בני חורין:

די ערשטע פיסקא וואס מען זאגט אין דער הגדה איז „הא לחמא עניא". די פיסקא זאגט מען ניט באלד אין אנהויב פון פראוועך דעם סדר, פאר קידוש, אדער גלייך נאך דעם, נאר מ'זאגט עס אין אנפאנג פון דער הגדה[1], וואס איר ענין איז סיפור ביציאת מצרים[2], און דעריבער: א) שטייט עס באלד נאכן סימן „מגיד", ב) ביי דער פיסקא הויבט מען אויף די קערה[3], אדער, כמנהגנו, מען דעקט אפ מקצת המצות, ווייל די הגדה וסיפור ביציאת מצרים דארף זיין „על המצות"[4].

דערפון איז קלאר, אז דאס וואס מען זאגט די פיסקא אין אנהויב פון אפריכטן דעם סדר, איז דאס ניט נאר מצד דעם וואס איר תוכן איז צו איינלאדן צום סדר־טיש די אלע וואס האבן ניט די צרכי הסעודה והפסח („כל דכפין כו' דצריך — ייתי כו'"), ובמילא דארף מען עס טאן וואס פרי־ער — ווארום אויב אזוי האט מען עס געדארפט זאגן נאך פריער, באלד קומענדיק אהיים, אדער נאך פריער, אידער מען גייט אוועק פון שול, וואו עס געפינען זיך א סך מענטשן וואס קענען הערן די איינלאדונג — נאר בעיקר ווייל דאס איז די התחלה פון סיפור ביציאת מצרים[5], וואס דערפאר קען עס ניט קומען פאר דעם סימן פון „מגיד".

דארף מען פארשטיין: פארוואס האט מען די פיסקא „הא לחמא עניא" אריינגעשטעלט אין סדר פון „מגיד" — און נאך מער: דערפון וואס די פיסקא איז דער אנהויב פון דער הגדה, איז משמע אז אין „הא לחמא עניא" איז אנגעדייטעט דער כללות הסיפור — וויבאלד אז לויט דעם אנגענומע־נעם נוסח[6] איז, לכאורה, ווערט דא גארניט דערציילט וועגן יציאת מצ־רים?

אויך דארף מען פארשטיין, וואס דער תוכן פון דער פיסקא באשטייט פון דריי באזונדערע פרטים, וואס האבן ניט, לכאורה, קיין פארבונד צווישן זיך: א) ער איז מודיע אז אט די מצה וואס געפינט זיך ביים טיש איז עס די „לחמא עניא" וואס אונזערע אבות האבן געגעסן אין ארץ מצרים; ב) ער לאדט איין אלע הונ־געריקע און נצרכים זאלן קומען פרא־וועך דעם סדר; ג) א בקשה ובטחון אז כאטש „השתא הכא" און „השתא עב־דין" (דעם יאר זיינען מיר דא, אין

1) ראה דיוק הרמב"ם בלשונו בסוף הל' חומ"צ: סדר עשית מצות אלו כו' קידוש (רפ"ח) כו' נוסח ההגדה כו' הא לחמא כו'.

2) הגדה ע"ש והגדת לבנך, וי"מ הגדה שהוא ל' הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארמ"צ כמו שמתרגם בירושלמי הגדתי היום לד' אלקיך שבחית יומא דין. וכן תרגמו ר' סעדי' בערבי (אבודרהם).

3) רא"ש סוף פסחים. שו"ע אדמוה"ז חאו"ח סתע"ג, סל"ו.

4) שו"ע שם וס"כ.

5) ומטעם זה ראינו אשר הביאורים של רבותינו נשיאנו שהיו מבארים את ההגדה בלילות הפסח, שהוא מצד מצות סיפור יציאת מצרים, היו מתחילים מהפיסקא הא לחמא עניא (משיחת ליל ב' דחג הפסח תש"י).

6) משא"כ בנוסח הרמב"ם: ואומר בבהילו יצאנו ממצרים הא לחמא כו'.

גלות, און מיר זיינען עבדים) איז „לשנה הבאה״ וועלן מיר זיין „בארעא דישראל״ און „בני חורין״.

ב. פאראן מפרשים וואס זיינען מבאר דעם פארבונד פון די ערשטע צווי פרטים: די גמרא [7] זאגט אז דער וואס דינגט אידישע פועלים, דארף ער זיי שפייזן אין דער צייט פון זייער ארבעט. וויבאלד אבער אז אידן זיינען בני אברהם יצחק ויעקב, זיי זיינען „בני מלכים״ [8], אדער ווי דער לשון אז אידן זיינען „מלכים״ [9] — איז אויב אפילו ער זאל זיי געבן „כסעודת שלמה בשעתו״, וועט ער נאך אלץ פאר זיי ניט יוצא זיין. דעריבער איז די איינציקע עצה, אז ער זאל מיט זיי פריער אויסריידן, וואס ער וועט זיי געבן עסן פת מיט קטנית וכו׳. דאס זעלבע איז אויך בא דער איינלאדונג ליל פסח: וויבאלד אז ער גייט איינלאדן אידן — „כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח״ — איז וויסנדיק אז די וואס וועלן צו אים קומען עסן, זיינען „בני מלכים״ אדער „מלכים״, און אפילו אז ער וועט זיי געבן כסעודת שלמה בשעתו, וועט עס אלץ ניט זיין גענוג — דעריבער איז ער מקדים און באווארנט זיך: „הא לחמא עניא״, און אויף דעם לחם איז ער זיי מזמין, און מער פון דעם איז ער זיך ניט מתחייב צו געבן.

אבער לויט דעם ביאור וואלט דאך געווען גענוג ער זאל זאגן די ווערטער „הא לחמא עניא״. צוליב וואס איז מען מוסיף: „די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים״?

בנוגע דעם פארבונד פון צווייטן ענין מיטן דריטן ענין — „כל דכפין כו׳״ מיט „השתא הכא כו׳״ — ווילן מפרשים מסביר זיין מיטן מאמר רז״ל [10] „גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה״, אז אין זכות פון מזמין זיין עניים און געבן זיי די מעגלעכקייט צו פראווען דעם סדר, „וייכול״, „ויפסח״, וועט דורך דעם קומען די גאולה, אז „לשנה הבאה בארעא דישראל״ און „בני חורין״.

ס׳איז אבער נאך אלץ ניט פארשטאנדיק, וואס זיינען די צווי פרטים: „בארעא דישראל״ און „בני חורין״; און פארוואס טיילט מען עס פאנאנדער אין צווי פאלן: „השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל״, „השתא עבדין לשנה הבאה בני חורין״? עס וואלט דאך געווען גענוג ווען עס וואלט געשטאנען אין איין פאל, השתא הכא ועבדין לשנה הבאה בארעא דישראל ובני חורין.

ג. ס׳איז ידוע דער מאמר רז״ל אויפן פסוק „מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל״: „מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות״ [11] און אויך מה שהוא מצוה לישראל הוא עושה. דאס וואס דער אויבערשטער הייסט די אידן טאן, טוט ער

---

7) ב״מ פג, א.

8) שבת סז, א וש״נ. זח״א כז, ב.

9) ברכות ט, ב. הקדמת ת״ז (א, ב). וראה שבת נט, ב: מידי דהוה אאבנט של מלכים.

10) ב״ב י, א.

11) שמו״ר פ״ל, ט. ירושלמי ר״ה פ״א, ה״ג. — וזהו אתדל״ע שקדמה לאתדל״ת, קדשנו במצותיו ואח״כ כל השונה כו׳ הקב״ה שונה כנגדו, ציצית שלמטה מעוררים ציצית שלמעלה בתוס׳ אורות וכו׳, באתדל״ת אתדל״ע. וזהו מש״כ בפנים און אויך מה שהוא כו׳. ועיין תו״א ביאור לד״ה כי עמך מקו״ח, ובכ״מ.

אליין. איז דאך דערפון מובן, אז בליל הפסח זאגט דער אויבערשטער די פיסקא „הא לחמא עניא". אויך ביי דעם אויבערשטן איז שייך, כביכול, דער ענין פון גלות און גאולה: ווען אידן זיינען אין גלות איז כביכול אויך די שכינה אין גלות, ווי עס שטייט [12]: „בכל צרתם לו צר", שכינתא בגלותא, און דורך דעם וואס אידן וועלן נגאל ווערן וועט אויך די שכינה נגאל ווערן פון גלות, וואס דערפאר זאגט דער אויבערשטער: „כי קרובה ישועתי (מיין ישועה) לבוא" [13].

דער ענין פון גלות איז, אז דער וואס געפינט זיך אין גלות איז בתכלית המיצר וההעלם, אויך ווען זיין מציאות איז גאנץ, פונקט ווי בשעת ער איז אויף דער פריי. און דאס מיינט דער גלות שלמעלה: הגם אז אויך בזמן הגלות איז דאך אין יעדער נברא פאראן דער חיות אלקי וואס באשאפט און באלעבט אים שטענדיק בכל רגע ורגע, זעט זיך אבער דער חיות אלקי לגמרי ניט אן, ער שטייט במיצר והעלם. און ווי אזוי ווערט דער גלות שלמעלה — צוליב דעם גלות פון אידן.

און דאס איז ער מבאר אין דעם ערשטן טייל פון דער פיסקא „הא לחמא עניא", מצד דעם עניות בדעת וואס איז דא ביי אידן („אין עני אלא בדעה") [14], ווערט „די אכלו אבהתנא", עס ווערט אויפגעגעסן כביכול די בחינה פון „אבהתנא", דאס מיינט, עס ווערט נתעלם די מוחין שלמעלה (מוחין ווערן אנגערופן מיטן נאמען אבות, ווייל זיי זיינען דער מקור פון מדות) [15], וואס דערפאר איז אויך למטה ניטא קיין ידיעה אין אלקות; אזוי ווי ס'איז געווען „בארעא דמצרים" (וואס גלות מצרים איז א שורש צו אלע גליות, און אלע גליות ווערן אנגערופן על שם מצרים) [16], אז פרעה, דער מלך פון מצרים, האט געזאגט „לא ידעתי את ה'" [17], ער וויל ניט וויסן פון דער גאנצער מציאות פון ג-טלעכקייט, און דער גאנצער ארום האט מסכים געווען מיט אים.

די גאולה שלמעלה קומט דאך דורך דער גאולה פון אידן. אויף דעם זאגט ער ווייטער אין צווייטן טייל, די בקשה און הבטחה וואס דער אויבערשטער זאגט צו יעדער אידן: „כל דכפין ייתי וייכול". ניט קוקנדיק אויפן חושך הגלות איז דער אויבערשטער מבטיח, אז יעדער איד וואס איז נאר הונגעריק נאך ג-טלעכקייט, וועט אים דער אויבערשטער זעטיקן זיין הונגער.

דאס איז דאך אבער ניט מער ווי „די מחסורו" [18], מען גיט אים נאר וואס אים פעלט, ער זאל ניט זיין הונגעריק. עס איז אבער נאך ניט קיין עשירות. בשעת אבער אידן באקומען „די מחסורם", ווערט שוין ביי

12) ישעי' סג, ט.

13) ישעי' נו, א. — מרז"ל (מגילה כט, א) גלו שכינה עמהן כו' ושב עמהן מבין הגליות מבאר רק (מדרי') השכינה שהיא עמהן מוסיף בכתובים שבפנים (מדרי') השכינה שהיא שם ג"כ במצב של גלות וצ"ל ישועתי. וכנוסח בהושענא: גוי ואלקים דרושים לישע כו' ובש"ב (ז, כג) פדית לך ממצרים גוים ואלקיו. וק"ל. ואכ"מ.

14) נדרים מא, א.

15) תניא פ"ג.

16) ויק"ר פי"ג, ה.

17) שמות ה, ב.

18) דברים טו, ח. וראה כתובות סז, ב.

זיי אַ העכערע השגה און עס פאָדערט זיך ביי זיי אויך עשירות. און אויף דעם זאָגט ער ווייטער, „כל דצריך": ווער נאָר עס דאַרף און פאָדערט עשירות, וועט מען אים אויך דאָס געבן — „ייתי ויפסח", וואָס „פסח נאכל על השובע"[19]). עס איז ניט קיין ענין פון זעטיקן דעם הונגער, ווייל ער איז שוין זאַט אויך פריער; דאָס איז אַן ענין פון עשירות — דרך חשיבות וגדולה — העכער ווי „די מחסורו".

דערנאָך, אין דעם דריטן טייל פון פיסקא, איז ער מבאר די תוצאה און דעם תכלית פון „ויכול" און „ויפסח": די עשירות בדעת וואָס אידן וועלן באַקומען, וועט ביי זיי פועל'ן אַז כאָטש „השתא הכא" איז „לשנה הבאה (וואָס „לשנה הבאה" מיינט ניט דוקא אַז מען דאַרף וואַרטן ביז איבער אַ יאָר, דאָס קען זיך אָפּטאָן באַלד, ובמילא וועט פסח הבא, איבער אַ יאָר, „לשנה הבאה", שוין זיין אַזוי) בארעא דישראל": „ארץ" איז פון לשון רצון וכמאמר רז"ל[20]) „למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה", און „ישראל" איז ר"ת „יש ששים רבוא אותיות לתורה"[21]) — „ארץ ישראל" מיינט דער רצון אין תורה. אַז מצד דעם עשירות בדעת, וואָס דאָס ברענגט אויך עשירות בגשמיות (וואָרום אַלע ענינים שבגשמיות נעמען זיך פון זייער ענין אין רוחניות), וועט דער רצון פון יעדער אידן זיין אין תורה.

ווייל „בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן"[22]). יעדער איד מצד זיין אמת'ן רצון איז דאָך שיין און גוט[23]), נאָר די עניות פאַרשטעלט אויף דעם רצון. בשעת אָבער עס וועט אַראָפּגענומען ווערן די עניות בגשמיות[24]) און די עניות בדעת, וועט דער אידישער יופי אַרויסקומען אויך בגילוי: „כולך יפה רעיתי ומום אין בך"[25]) — ס'איז ניטאָ קיין מום אין אידן, עס וועט ביי זיי ניט פעלן אין קיין איינער פון די רמ"ח מצות עשה שכנגד רמ"ח אברים[26]) און אין קיין איינער פון די שס"ה לא תעשה שכנגד שס"ה גידים[27]).

און דער „בארעא דישראל" וועט ברענגען אַז „לשנה הבאה בני חורין": בשעת דער רצון פון יעדער אידן וועט זיין אין תורה ומצותי', וועט מען ווערן „בני חורין", באַפרייט ווערן פון גלות דורך משיח צדקנו, (וואָס וועט קומען צום „דור שכולו זכאי")[28]), און דאַמאָלס וועט זיך אָנהייבן די גאולה, כפסק דין הרמב"ם אין דעם סדר בזה: עס וועט אויפשטיין אַ מלך פון בית דוד, וואָס לערנט תורה און איז עוסק אין מצוות כו' און בויען דעם מקדש (און דאַן) צונויפזאַמלען

---

19) פסחים ע, א. שו"ע אדמוה"ז ר"ס תע"ז.

20) ב"ר פ"ה, ח.

21) מגלה עמוקות אופן קפו (הובא בילקוט ראובני ר"פ בראשית. בילקוט חדש ערך תורה סימן קעח. ועוד). ויש שהעירו מז"ח רות עה"פ וזאת לפנים בישראל. ואף שמספר בנ"י הוא יותר מששים רבוא כ"י, הנה נודע שמספר זה הוא מספר השרשים וכל שרש מתחלק כו' — תניא פל"ז עיין שם.

22) נדרים סו, א.

23) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

24) מעבירין את האדם כו' על דעת קונו כו' דקדוקי עניות. וראה שם חדא"ג (עירובין מא, ב).

25) שה"ש ד, ז. וראה לקו"ת נצבים מה, ג.

26) מכות כג, סע"ב. זח"א קע, ב.

27) זהר שם.

28) סנהדרין צח, א.

די פאַרוואָגלטע אידן[29]) — מען וועט גיין אין „ארעא דישראל" אויך בגשמיות, בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

ד. על פי זה וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס די פיסקא האָט מען אריינגעשטעלט אַלס אַנהויב פון סיפור יציאת מצרים, ווייל די פיסקא אנטהאַלט דעם כללות הסיפור פון יציאת מצרים:

ווי דערמאָנט פריער, איז מצרים אַ שורש צו אַלע גליות און יציאת מצרים איז אַ שורש צו אַלע גאולות, ביז צו דער גאולה העתידה, וואָס זי וועט זיין (בכמה פרטים) ענלעך צו יציאת מצרים כמו שכתוב[30]) „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". תכלית הסיפור פון יציאת מצרים איז צו מעורר זיין ביי אידן די אמונה בכלל (בשעה שיש מצה לפניך — מיכלא דמהימנותא) און די אמונה אין ביאת המשיח ביחוד, וואָס די אמונה וועט ברענגען די גאולה בפועל, אַזוי ווי ס'איז געווען ביציאת מצרים, אַז „בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים"[31]).

איז בשעת מען באַטראַכט זיך אין דעם מצב אין וועלכן מען געפינט זיך, ווי דער חושך הגלות ווערט גרעסער פון טאָג צו טאָג, און ווי די גמרא[32]) זאָגט „אין יום כו'", קען מען דאַך ווערן פאַרצווייפלט ח"ו — איף דעם איז מען מודיע באַלד בתחילת אמירת ההגדה, אַז ניט קוקנדיק אויפן גודל החושך, בעט זיך כביכול דער אויבערשטער ביי יעדער אידן, עס זאָל ביים אידן זיין דער „דכפין" און דער „דצריך", ער זאָל נאָר פאַרלאַנגען פון דעם אויבערשטן, און ער זאָגט אים צו, אַז ער וועט אים געבן ניט נאָר דעם „וייכול" נאָר אויך דעם „ויפסח", און דורך דעם וועט מען צוקומען צו „ארעא דישראל" און מען וועט ווערן „בני חורין" — בקרוב ממש.

(משיחת ליל ב' דחג הפסח תש"כ)

ה. חכם מה הוא אומר . . אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן:

אין דער שאלה וואָס דער חכם פרעגט און אין דער תשובה וואָס מען ענטפערט אים, פרעגן מפרשי ההגדה: פאַרוואָס האָט מען אויסגעקליבן פון אַלע הלכות פסח דווקא די הלכה „אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן"? דער חכם פרעגט דאָך און ווייל וויסן בנוגע אַלע הלכות וואָס זיינען נוגע צו פסח — עדות חוקים און משפטים, האָט מען דאָך אים געדאַרפט ענטפערן און ערקלערן כמה וכמה דינים און לויט'ן סדר הלילה, און ניט איין דין און... דווקא דעם לעצטן — אַז מען האָט שוין נאָכ'ן פסח, דעם דין פון אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

אויך איז ניט פאַרשטאַנדיק, וואָס איז בכלל די שאלה פון דעם חכם. אויב ער איז אַזאַ וואָס תורה רופט אים אָן מיטן נאָמען חכם, ווייסט ער דאָך אַליין די דינים, און וויבאַלד אַז ער ווייסט דיני התורה, איז וואָס איז דער מיין פון זיין שאלה „מה העדות וגו'"?

---

29) רמב"ם הל' מלכים פי"א, ה"ד. וראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (בקובץ מכתבים ח"א מכתב ט. אג"ק שלו ח"א אגרת קל).

30) מיכה ז, טו.

31) מכילתא שמות יד, לא.

32) סוטה מח, א.

דער סדר פון ליל הפסח איז בדרך שאלה ותשובה[33]. דערפאַר איז דער דין[34] אַז דער וואָס האָט ניט קיין בן דאַרף אים זיין פרוי פרעגן און אויב ער האָט ניט קיין פרוי דאַרף ער זיך אַליין פרעגן מה נשתנה כו'. במילא קען מען ערקלערן די שאלת החכם, אַז כאָטש ער איז אַ חכם און יודע את התורה, פונדעסטוועגן דאַרף ער פרעגן, ווייל אַזוי איז דער סדר פון ליל הפסח.

דאָך איז מובן, אַז וויבאַלד די תורה שטעלט אויס די כללות השאלות וה־תשובות אין פיר סוגים פון ארבעה בנים, און דער העכסטער סוג פון זיי איז חכם, איז אין זיין שאלה „מה העדות גו'" מרומז דער העכסטער סאָרט שאלות — ובפרט לפי המבואר בכתבי האריז"ל[35], אַז די ארבעה בנים זיינען כנגד די ארבעה עולמות: אצילות, בריאה, יצירה און עשי'[36] און חכם איז כנגד אצילות, איז דאָך אַ וודאי, אַז אין שאלת החכם איז מרומז דער העכסטער סאָרט שאלה וואָס עס קען נאָר זיין — און די תשובה אויף דער שאלת החכם פאַר־ענטפערט די שאלות. איז דאָך ניט פאַרשטאַנדיק: א) וואָס איז די ספּע־ציעלע חכמה און די טיפקייט פון דער שאלה „מה העדות גו' אשר צוה הוי' אלקינו אתכם"? דאָס קען דאָך פרעגן אויך אַזאַ וואָס האָט גאָר ווייניק געלערנט און האָט אַ גאָר קליינע ידיעה אין מצוות התורה. ב) וואָס איז די טיפקייט אין דער תשובה „אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן"? ג) ס'איז דאָך אַ בפירוש'ע משנה[37], און בן עשר — איז שוין למשנה[38]. יעדער איינער וואָס האָט נאָר גע־לערנט משניות ווייסט דעם דין פון „אין מפטירין כו'".

ו. ווי געזאָגט פריער איז חכם כנגד אצילות. אין עולם האצילות איז ביטול במציאות, וואָס דאָס איז דאָך דער ענין פון חכמה, כח מ"ה, דער כח פון ביטול וואָס לייכט אין אצילות. און דער וואָס האַלט ביי ביטול במציאות הייסט חכם.

מצד ביטול במציאות, אַז מען איז ניט קיין מציאות פאַר זיך נאָר אינ־גאַנצן בטל און איבערגעגעבן צום אויבערשטן, איז דער קיום פון אַלע מצוות אויפן זעלבן אופן. בשעת מען פילט די אייגענע מציאות, דאַן זיינען פאַראַן חילוקים אין מצוות: די מצוות וועלכע מען ווייסט זייער טעם און מען פאַרשטייט זיי, האָט מען אין זיי מער געשמאַק ווי אין די מצוות וועלכע מען איז מקיים מיט קבלת עול, ווייל „חוקה חקקתי גזירה גזרתי"[39]. ובמי־לא האָט דעמאָלט אַן אָרט צו פאַנאַדערטיילן די מצוות אין דריי סוגים: חוקים, עדות און משפטים. חוקים האָבן גאָר ניט קיין אָרט אין שכל, עדות האָבן אַן אָרט אין שכל (אַליין וואָלט מען טאַקע ניט פאַר־שטאַנען אַז מען דאַרף זיי טאָן אָבער

33) ראה ספר החינוך מצוה כא, ובמנחת חינוך שם. הגדה שבח פסח. ועייג"כ שו"ת הרא"ש כלל כד, ס"ב. מצה זו תש"ד.

34) שו"ע אדמוה"ז חאו"ח סתע"ג, ס"מ.

35) פע"ח שער כא, פ"ז. סידור האריז"ל.

36) חכם — אצילות, רשע — עשי', תם — בריאה ושאינו יודע לשאול — יצירה. וראה לקוטי שיחות ח"א חג הפסח.

37) פסחים קיט, ב. וראה סנה' (ו, א) טעה בדבר משנה חוזר.

38) אבות ספ"ה. ועיין הל' ת"ת לאדה"ז (רפ"א): בימיהם כו' (שם ס"ו) ובזמה"ז כו'.

39) במד"ר ר"פ חקת. רמב"ם סוף הל' מקואות.

נאָך דעם ווי תורה האָט אונז אָנגע־זאָגט אויף די עדות, האָבן זיי אַן אָרט אין שכל), און משפטים זיינען אַזעלכע מצוות וואָס שכל אַליין איז זיי מחייב, כמאמר רז״ל [40]: „אילמלא לא ניתנה תורה (ח״ו) היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה״. אָבער מצד דעם ביטול במציאות פון חכמה — אצילות — איז ניטאָ קיין אונטערשייד צי מען פאַרשטייט יאָ אָדער מ׳פאַרשטייט ניט, אַלע מצוות איז מען מקיים מצד דעם וואָס דער אויבערשטער האָט זיי גע־הייסן; און אויך האָט מען דאַן אַ געשמאַק אין אַלע מצוות, אַפילו אין די מצוות וועלכע האָבן גאָר ניט קיין אָרט אין שכל, האָט מען אין זיי דעם גרעסטן געשמאַק, וויסנדיק אַז דאָס איז דער רצון העליון. וכמאמר הידוע: „אילו נצטוה לחטוב עצים״ [41]), ווען מיר וואָלטן אָנגעזאָגט געוואָרן פון אויבערשטן צו האַקן האָלץ וואָלטן מיר דאָס געטאָן מיטן זעלבן חיות ווי ביים מקיים זיין די מצוה פון הנחת תפלין וכיו״ב.

און דאָס טענה׳ט דער חכם: „מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי׳ אלקינו אתכם״. פאַרוואָס טיילט מען פאַנאַנדער די מצוות אין באַ־זונדערע סוגים? מצד דעם ביטול במציאות פון חכמה דאַרפן ניט זיין קיין שום חילוקים: אין אַלע מצוות איז פאַראַן בלויז איין נקודה — קיום רצון העליון.

נאָך מערער: די שאלת החכם איז ניט נאָר אויף עדות און משפטים פאַרוואָס זיי זיינען אויסגעטיילט פון חוקים, נאָר די שאלה איז אויך אויף חוקים אַליין: מצד דעם ביטול במצי־אות פון אצילות איז ניט שייך דער גאַנצער ענין פון חוקים. דער טייטש פון חוקים איז כמאמר רז״ל: „חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחרי״. דאָס קען מען זאָגן נאָר ביי אַזאַ וואָס פילט עפּעס אַ מציאות אויסער דעם אדון, דאַרף מען אים אָנזאָגן, אַז „אין לך רשות להרהר אחרי״, ער זאָל עס טאָן מיט קבלת עול; בשעת אָבער ער איז אינגאַנצן בטל בתכלית, אַז אויסער דעם מציאות האדון איז גאָר ניטאָ — איז פונקט ווי ס׳איז ניט שייך צו אָנזאָגן דעם אדון אַליין ער זאָל ניט מהרהר זיין אחרי פקודתו, אַזוי איז דאָס ניט שייך צו אָנזאָגן דעם עבד וואָס שטייט בתכלית הביטול און ער איז נאָר — אדון. אַזאַ עבד איז מקיים די פקודת האדון ניט אין אַן אופן פון חוקה, בדרך קבלת עול, נאָר זיין קיום קומט בדרך ממילא, מצד דעם וואָס ער איז בטל און מיוחד בתכלית מיטן אדון.

און דאָס איז דער פירוש „חכם מה הוא אומר כו׳״: די נשמה פון יעדן אידן במהותה העצמי איז טהורה היא בחינת אצילות [42]), נאָר זי האָט אַראָפּ־געניטערט למטה דורך די עולמות בריאה יצירה עשי׳, ביז זי האָט זיך אָנגעטאָן אין אַ גוף. פרעגט די טהורה היא פון דער נשמה: „מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי׳ אלקינו אתכם״ — צוליב וואָס דאַרף דער קיום המצוות זיין אין אַן אופן פון התחלקות „העדות והחוקים וה־משפטים — אשר צוה הוי׳ אלקינו אתכם״, די התחלקות וואָס איז פאַראַן ביי אייך, נבראים פון עולמות בריאה

40) עירובין ק, סע״ב. וראה לעיל ע׳ 890 בהערה.

41) לקו״ת שלח מ, א.

42) לקו״ת ראה כח, ג. שה״ש ח, ג.

יצירה עשי׳ ;) מצד אונז, מצד דעם שורש הנשמה, איז דער קיום המצוות אין א סך א העכערן אופן, אלע ענינים זיינען אין אן אופן פון מ״ה — ביטול במציאות.

(נאך טיפער: דאס ווארט מ״ה גייט אויך אריין אין שאלת החכם. די שאיפה פון אצילות איז אויף צוקומען צו העכער פון אצילות, און דארטן איז דער ענין פון „מה״, ביטול במציאות, אויך ניט שייך. ווארום דער תואר „ביטול במציאות״ ווייזט אז ס׳איז דא א מציאות וועלכע איז בטל, און העכער פון אצילות — וואוהין דעם חכם שטרעבט צו צוקומען — איז דער ענין פון „מה״ אויך ניט שייך. דערפאר פרעגט דער חכם זיין שאלה אויך אויף דער מדריגה פון „מה״, ער וויל זיך ארויסהויבן אויך פון דער מדריגה).

ז. אויף דעם קומט דער ענטפער: „ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח״.

פסח איז דער טייטש „דילוג״, איבערשפרינגען — ניט מיט א סדר והדרגה. אזוי איז דאך געווען דער גילוי אלקות אין דער נאכט פון פסח: „נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא״, עס האט זיך אנטפלעקט דער אויבערשטער „בכבודו ובעצמו״ [43]), וואס ער איז העכער פון אלע פיר עולמות (וואס דאס איז דאך אויך מרומז אין די פיר לשונות: „ולא מלאך״, „ולא שרף״, „ולא שליח״, „ולא אחר״, — אנטקעגן די ד׳ עולמות) [44]); און וואו איז אראפגעקומען דער גילוי — אין „מצרים ערות הארץ״ [45]), ארץ „מלאה גילולים״ [46]) (וואס דאס איז שלא בערך נידעריקער ניט נאר פון אצילות, מקום החכם, נאר אפילו פון עשי׳, מקום הרשע, ווייל מען רעדט דאך וועגן א אידישן רשע, וואס א איד, אפילו א רשע גמור איז ביי אים אויך פאראן די נשמה בבחינת מקיף [47]), און אויך זיין גוף איז פון קליפת נוגה. מה שאין כן מצרים, איז שלש קליפות הטמאות לגמרי, און וועלכע טומאה — מלאה גילולים — טומאת עבודה זרה, (ששקולה כנגד כל התורה) [48]). איז דאך מובן אז המשכת העצמות אין ארץ מלאה גילולים איז עס אין אן אופן פון „דילוג״, אינגאנצן ניט אין סדר והדרגה.

קען מען דאך מיינען, וויבאלד ס׳איז אן ענין פון „דילוג״, דארף אין דעם קיין סדר ניט זיין, ווארום סדר והדרגה איז דאך דער היפך פון דילוג. אויף דעם איז דער ענטפער: „כהלכות הפסח״. אויך אין קרבן פסח דורך וועלכן מען האט ממשיך געווען דעם „ופסח הוי׳״, דעם דילוג למעלה מהדרגה, אויך אין דעם זיינען געווען הלכות פרטיות ובסדר והדרגה דוקא („אל תיקרי הליכות אלא הלכות״ [49]), ד. ה. אז הלכות זיינען הליכות מלמעלה למטה און מלמטה למעלה, כמה וכמה דרגות): נעמען דעם קרבן פסח דעם צענטן טאג אין ניסן, אים שחט׳ן,

---

43) מלכות דאין סוף ועצמות דאין סוף שלפני הצמצום (כתבי כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע (המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקכד. ועוד). — הובא ב„הגדה עם לקוטי מנהגים וטעמים״ — הוצאת „קה״ת״ ע׳ כה).

44) ראה לקו״ת צו יב, ג.

45) בראשית מב, ט. וראה קה״ר פ״א, ד.

46) רש״י שמות ט, כט. והוא משי״ר שם.

47) תניא פי״א.

48) קידושין מ, א.

49) מגילה כח, סע״ב. נדה עג, א. וידוע דכל א״ת ברז״ל בא להוסיף (ראה ד״ה מי העיר תש״ג ובהמצוין שם).

מקריב זיין און עסן, מיט זייערע אַלע פּרטי דינים בסדר מסודר. ווייל דער רצון העליון איז אַז אויך די ענינים פון למעלה מהגבלה זאָלן אַראָפּקומען אין מדידה והגבלה דוקא.

און דאָס איז דער ענטפער אויף דער שאלת החכם: מען דאַרף האָבן די התחלקות פון עדות חוקים און משפטים, הגם די עבודה דאַרף זיין מצד עצם הנשמה וואָס איז העכער פון יעדער התחלקות — ווייל די כוונה העליונה איז, אַז אויך די עבודה פון עצם הנשמה ווי זי איז מיוחד מיט עצמות, וואָס איז העכער פון התחלקות, דאַרף אַראָפּגעטראָגן ווערן אין דער התחלקות פון אַן עבודה מסודרת אין עדות חוקים און משפטים.

ח. און דער הסבר אויף דעם איז — „אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", אַז דעם קרבן פסח דאַרף מען עסן בסוף כל הסעודה על השובע, כדי די אכילה זאָל זיין מיט הנאה און חשיבות[50]; און נאָך דער אכילת הפסח, טאָר מען ניט עסן קיין שום שפּיז, בכדי עס זאָל ביי אים ניט נתבטל ווערן דער טעם הפסח.

זעט מען אין דעם צוויי הפכים: אכילת הפסח דאַרף זיין ניט צו זעטיקן דעם הונגער („די מחסורו"), און פונדעסטוועגן דאַרף זיין אין דעם אַ טעם און הנאה. דאָס הייסט, אַז די הנאה פון אכילת הפסח איז ניט פון דעם וואָס עס ווערט דערפילט זיין חסרון, נאָר פון אַ העכערן ענין — „עשירות": העכער פון די זאַכן וואָס זיין מציאות פאָדערט, העכער פון זיינע כחות — און דאָך האָט ער אין דעם אַ הנאה. זיין הנאה און געשמאַק איז אין אַ זאַך וואָס איז לגמרי העכער פון זיין מציאות.

דאָס מיינט, אַז אויך דעם פאַרבונד פון עצם הנשמה מיט עצמות ווי דאָס איז העכער פון כחות פרטיים, דאַרף מען אַראָפּטראָגן און ממשיך זיין אין כחות פנימיים, אָנהויבנדיק מיטן כח השכל, וואָס דעריבער פאָדערט זיך אַז קיום המצוות זאָל זיין ניט נאָר אין אַן אופן פון עדות און חוקים נאָר אויך אין אַן אופן פון משפטים — ער זאָל עס אַראָפּטראָגן אין זיין שכל, און האָבן אין דעם אַ טעם און געשמאַק.

און דעריבער איז איינע פון די הויפּט־עבודות פון קרבן פסח — אכילת[51] הפסח, אַריינגעמען דעם פסח ודילוג אין אַ פנימיות, עס זאָל ווערן דם ובשר כבשרו, און האָבן אין דעם אַ טעם, און נאָכדעם ניט עסן קיין אַנדער מזון כדי שלא יתבטל טעם הפסח בפיו, — אַז פסח וואָס איז העכער פון השגת השכל — (און אַזוי אויך איצטער, ווען אַנשטאָט דעם פסח עסט מען מצה, מיכלא דמהימנותא[52]), אמונה שלמעלה מהשכל), דאַרף זיין מיט אַ טעם און געשמאַק.

(משיחות ליל ב' דחג הפסח תשכ"א)

---

50) רש"י פסחים ע, א.

51) משנה פסחים עו, ב.

52) נסמן בלקוטי שיחות ח"א ע' 244.

שביעי של פסח

א. דער מדרש דערציילט 1), אז בשעת קריעת ים סוף זיינען פון דעק פון ים ארויסגעוואקסן ים־בוימער, וואס האבן געטראגן פירות, און די קינדער האבן געריסן פירות פון די בוימער און זיי געגעבן צו די פייגע־לעך וואס האבן מיטגעזונגען 2) מיט די אידן בעת זיי האבן געזאגט שירה.

ס'איז א כלל 3): „לא עביד קודשא בריך הוא ניסא למגנא" (דער אויבערשטער מאכט ניט א נס אומזיסט). דער טעם אויף דעם איז, ווייל טבע איז דאך א בריאה פון דעם אויבערשטן, (כאטש אז טבע איז מעלים אויף אלקות, ווי חסידות 4) איז מבאר אז „טבע" איז פון לשון „טובעו בים סוף"; פונקט ווי א זאך וואס איז פארזונקען אין וואסער, פארדעקט דאך דאס וואסער אויף דער זאך וואס געפינט זיך אין דעם און עס זעט זיך בלויז דאס וואסער, אזוי פאר־דעקט אויך די טבע פון וועלט אויפן חיות אלקי וואס באלעבט איר; ד"ה, אז הגם דער אויבערשטער איז דאך „מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", איז אבער מצד דער טבע־הנהגה פון „עולם כמנהגו נוהג" 5), די וועלט פירט זיך אלעמאל אין זעלבן אופן, קען זיך אויסדוכטן אז ח"ו אין מנהיג לבירה, און זי פירט זיך פון זיך אליין — אבער באמת איז דאך טבע אליין אויך א בריאה פון אויבערשטן) וכמ"ש 6) „חוקות שמים וארץ גו' שמתי", די נאטור־געזעצן פון שמים וארץ — זאגט דער אויבערשטער — האב איך איינגעשטעלט, און ס'איז דא א כוונה אין דעם סדר פון הנהגת הטבע. וואס דעריבער מאכט דער אויבערשטער ניט קיין נס, שינוי הטבע, אויב ס'איז ניט מוכרח, בכדי ניט צו שטערן די סדרי הטבע.

דעריבער איז ניט פארשטאנדיק*6): צוליב דער הצלה פון די אידן וואלט דאך געווען גענוג דער עצם נס פון קריעת ים סוף. צוליב וואס האט נאך געדארפט זיין א נס נוסף, אז עס זאלן אויסוואקסן בוימער, און אז די בוימער זאלן געבן פירות באלד ביי זייער באשאפן ווערן — ניט ווי דער סדר פון טבע, אז עס נעמט א משך זמן פון דעם פארפלאנצן דעם בוים ביז עס הויבן אן צו וואקסן אויף אים פירות, און ערשט דאן געדויערט ציט ביז די פירות זיינען ראוי לאכילה, און דא זיינען אויסגעוואקסן באלד אויפן ארט בוימער מיט פאר־טיקע פירות, וואס מ'האט געגעבן די פייגעלעך.

אויך דארף מען פארשטיין וואס דער עצם נס פון קריעת ים סוף איז ניט געווען אין אן אופן, אז דאס וואסער פון ים האט זיך אויסגע־

---

1) ראה שמו"ר פכ"א, י. קונטרס ביקור שיקאגא ע' 60 (סה"ש תש"ב ע' 73).

2) ראה ג"כ בספר תוספת שבת הובא בספר אורחות חיים סי' שכ"ד.

3) ראה דרשות הר"ן ד"ה „ההקדמה הא' שחפץ הש"י לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר ושהטבע יקר בעיניו לא ישנהו אלא לצורך הכרחי". וראה שבת נג, ב. ועוד.

4) מה טובו תרפ"ט. נתת ליראיך תרצ"ג (סה"מ תשי"א ע' 290).

5) ע"ז נד, ב.

6) ירמי' לג, כה. ראה שם.

*6) עד"ז בתויו"ט לאבות פ"ה מ"ד „יש לדקדק".